

ANITA KULAWIAK

Uniwersytet Łódzki, Polska
University of Lodz, Poland

KAROLINA SMĘTKIEWICZ

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska
Pedagogical University of Krakow, Poland

Znaczenie turystyki w kształtowaniu warunków i jakości życia w małym mieście na przykładzie Helu w opinii jego mieszkańców

The role of tourism in shaping of conditions and quality of life of the inhabitants of a small town. Case study of Hel (Poland)

Streszczenie: Rozwój funkcji turystycznej, w świetle aktualnej literatury przedmiotu, może mieć dwojakiego rodzaju wpływ na miejscowość, w której funkcja ta się rozwija. Najczęściej jest ona źródłem wielu pozytywnych zmian, które można zaobserwować zarówno w sferze społecznej, jak i ekonomicznej, ale nie brakuje dowodów, że nadmierna koncentracja ruchu turystycznego przynosi również i negatywne skutki, choćby w postaci nadmiernej komercjalizacji i degradacji atrakcyjnych i unikatowych przestrzeni. W kontekście zaobserwowanych dysproporcji w artykule podjęto problem określenia relacji, jaka zachodzi między rozwojem funkcji turystycznej, a wybranymi elementami warunków i jakości życia mieszkańców jednej z najbardziej popularnych miejscowości w Polsce, jaką jest Hel. Podstawowym źródłem danych był wywiad kwestionariuszowy, który przeprowadzono na grupie 327 mieszkańców miasta (10% ogółu populacji), w miesiącach maj i lipiec 2018 roku. Celem badań była z jednej strony identyfikacja opinii mieszkańców na temat warunków i jakości życia w miejscowości Hel, z drugiej zaś próba odpowiedzi na pytanie, czy funkcja turystyczna wpływa przede wszystkim na aktywizację zawodową ludności, fizjonomię i ogólną atrakcyjność miasta. Uzyskane wyniki pozwoliły zauważyć, że w przypadku Helu turystyka pozytywnie oddziałuje na większość z wymienionych cech i w oczach mieszkańców jest ona źródłem wielu korzystnych zmian dla miasta.

Abstract: The development of the tourism function, in the light of the current literature on the subject, can have a twofold effect on the locality in which the function develops. Most often it is a source of many positive changes which can be observed both in the social and economic sphere, but there is also evidence that excessive concentration of tourism brings about negative effects, e.g. excessive commercialisation and degradation of attractive and unique spaces. In the context of the disproportions observed, this paper aims to determine the relationship between the development of the tourism function and selected elements of the living conditions and quality of life of the inhabitants of Hel, one of the most popular cities in Poland. The primary source

of data was a questionnaire interview conducted on a group of 327 town residents (10% of the total population) in May and July 2018. The aim of the research was, on the one hand, to identify the residents' opinions on the conditions and quality of life in Hel and, on the other hand, to try to answer the question whether the tourist function primarily influences the population's economic activation, physiognomy and general attractiveness of the town. The results obtained showed that in the case of Hel tourism has a positive impact on most of the above mentioned features and in the eyes of the inhabitants it is a source of many beneficial changes for the town.

Słowa kluczowe: jakość życia; małe miasto; półwysep Helski; turystyka; warunki życia

Keywords: conditions of life; Hel Peninsula; quality of life; small town; tourism

Otrzymano: 15 lipca 2021

Received: 15 July 2021

Zaakceptowano: 10 sierpnia 2021

Accepted: 10 August 2021

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Kulawiak, A., Smętkiewicz, K. (2021). Znaczenie turystyki w kształtowaniu warunków i jakości życia w małym mieście na przykładzie Helu w opinii jego mieszkańców. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 35(3), 239–258, doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.353.15>

WSTĘP

W ostatnich latach turystyka stała się znaczącym zagadnieniem badawczym, na co wskazuje wciąż rosnąca liczba publikacji. Taka aktywność badawcza wynika z jednej strony z pewnej mody na „turystykę”, z drugiej zaś z istotności teoretycznej i praktycznej tego zagadnienia. Do momentu rozpoczęcia się pandemii COVID-19 turystyka była jedną z najprężniej rozwijających się branż gospodarki światowej, która generowała olbrzymie dochody. Według danych zamieszczonych w raporcie *Economic Impact Reports* opracowanym przez Światową Radę Podróży i Turystyki (The World Travel & Tourism Council – WTTC), w 2019 roku sektor podróży i turystyki wniósł do globalnego PKB 10,4% udziału. Wartość ta zmalała jednak aż o połowę (do 5,5%) w 2020 roku na skutek wprowadzenia ogólnoświatowych obostrzeń i ograniczenia mobilności społeczeństw we wszystkich państwach świata, związanych z rozprzestrzenianiem się koronawirusa.

Z tego też względu, w literaturze przedmiotu wiele miejsca poświęca się zagadnieniu wpływu turystyki na gospodarkę, podkreślając zarazem, że jest ona źródłem wielu korzyści. W geografii problem ten rozważali m.in.: Derek, Kowalczyk, Swianiewicz, 2005; Drzewiecki, 1980; Jackowski, 1971; Kurek, 1990; Meyer, 2004; Mika, Pawlusiński, Zawilińska, 2015; Pawlusiński, 2005; Sokołowski, 2014. Warto dodać, że zdaniem większości badanych największe korzyści płynące z rozwoju turystyki polegają m.in. na: dywersyfikacji dochodów do budżetu gmin, aktywizacji i dywersyfikacji lokalnych zasobów, wzroście PKB, rozwoju i modernizacji obiektów i lokalnej infrastruktury, wzroście zadowolenia i integracji społeczności lokalnej oraz poprawie wizerunku miejscowości, a co za tym idzie warunków i jakości życia jej mieszkańców (Grabowska, 2013; Sokołowski, 2014; Śniadek, Zajadacz, 2014). W najbardziej ogólnym ujęciu funkcja turystyczna jest zatem postrzegana jako czynnik: 1) poprawy jakości życia mieszkańców – aspekt społeczny; 2) aktywizacji lokalnej gospodarki – aspekt ekonomiczny; 3) wzbogacający wizerunek miasta – aspekt psychologiczny oraz 4) rewaloryzacji przestrzeni miejskiej – aspekt kulturowy i przestrzenny (Derek, Kowalczyk, Swianiewicz, 2005).

Warto jednak zauważyć, że choć wielu badaczy zwraca uwagę na fakt, że turystyka ma duży wpływ na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców, prac obrazujących to zagadnienie, zarówno w układzie empirycznym, jak i teoretycznym, wciąż jest stosunkowo mało. Po części jest to efektem założenia *a priori* przez część środowiska naukowego, że pozytywny wpływ na gospodarkę niejako automatycznie wpływa również na poprawę warunków życia. Powszechnie przyjmuje się, że warunki i jakość życia są silnie skorelowane z rozwojem gospodarczym, zatem rozwój funkcji turystycznej powinien również pozytywnie oddziaływać i na tę stronę życia mieszkańców. Jak zwrócili uwagę m.in. G.I. Crouch i J.R.B. Ritchie (1999), rozwój tej gałęzi gospodarki powinien pociągać za sobą rozwój lokalnej społeczności. Innymi słowy mieszkańcy obszarów o funkcji turystyczno-rekreacyjnej winni czerpać korzyści z tytułu wzmoczonego ruchu turystyczno-rekreacyjnego, znajdujące swoje odbicie w obiektywnych warunkach ich życia oraz subiektywnym poczuciu zadowolenia (Śniadek, Zjadacz, 2014). Tymczasem nie zawsze tak musi być. W literaturze nie brakuje bowiem dowodów negatywnego oddziaływania ruchu turystycznego na gospodarkę, a co za tym idzie i społeczność lokalną. W ogólnym ujęciu dysfunkcje związane z rozwojem turystyki zdaniem Z. Krawczyka odnoszą się do środowiska naturalnego, społecznego i kulturowego (Krawczyk, 2007). W ujęciu nieco bardziej szczegółowym badacze podkreślają natomiast, że wzmoczony ruch turystyczny bardzo często niesie za sobą konsekwencje w postaci wzrostu cen dóbr, usług i nieruchomości, hałasu, tłoku w przestrzeniach publicznych, pogorszenia jakości transportu publicznego i usług gastronomicznych, dewastacji walorów turystycznych, efektu ich przereklamowania i agresywnej komercjalizacji, a nawet wzmoczonej przestępczości, co jest źródłem pogorszenia, a nie polepszenia warunków i jakości życia mieszkańców (Kruczek, 2018; Śniadek, Zjadacz, 2014). Ponadto, często prowadzi ona również do procesu gentryfikacji bardziej atrakcyjnych przestrzeni miasta, a tym samym do zasadniczej zmiany w procesie życia jego mieszkańców. Jak zauważa Z. Kruczek, jednym z istotnych przejawów nadmiernej koncentracji ruchu turystycznego jest bowiem zmiana postaw mieszkańców wobec turystów, którą to można opisać za pomocą indexu Doxey'a. Zgodnie z tym modelem zmiana obejmuje 4 kolejne etapy, począwszy od euforii, która wyraża pozytywne nastawienie mieszkańców do turystów, przez fazy apatii, gdzie obecność turystów jest czymś powszechnym i oczywistym, i irytacji, w której to obserwuje się nadmierne obciążenie ruchem turystycznym, aż po fazę konfliktu, w której to turyści postrzegani są jako źródło wielu problemów, co może przerodzić się w otwarty antagonizm wobec nich (Kruczek, 2018).

W kontekście zaobserwowanych przez badaczy różnych aspektów tego samego zjawiska interesujący i zarazem fascynujący wydaje się problem wpływu funkcji turystycznej na warunki i jakość życia mieszkańców. Problematyka ta jest tym bardziej godna uwagi, że kategoria jakości i warunków życia stanowi główną przesłankę celowej aktywności życia człowieka i cieszy się bardzo dużą popularnością. Jak dotąd nikomu nie udało się znaleźć recepty na szczęśliwe życie, jednak zarówno teoretycy, jak i praktycy nieustannie poszukują odpowiedzi na pytanie, co o nim decyduje. W ostatnim czasie, z uwagi na przywiązywanie przez polityków na wszystkich szczeblach administracji ogromnej wagi do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców, kwestia ta stała się szczególnie priorytetowa. Wiedza o czynnikach determinujących ich poprawę jest bowiem dla kreatorów życia społecznego i przedstawicieli wielu instytucji kluczowa w kontekście utrzymania swoich stanowisk.

Mając na uwadze powyżej przedstawione kwestie, w artykule podjęto próbę określenia relacji, jaka zachodzi między funkcją turystyczną a wybranymi elementami warunków i jakości życia na przykładzie miasta Hel. O wyborze tej miejscowości zdecydował fakt, że posiada ona silnie rozwiniętą funkcję turystyczną i należy do grona najpopularniejszych w Polsce miejscowości turystycznych, rokrocznie odwiedzanych przez tysiące turystów (Majdak, 2008).

Celem artykułu jest identyfikacja opinii mieszkańców miasta Hel na temat warunków i jakości ich życia w kontekście rozwoju w ich mieście funkcji turystycznej. W szczególności, w artykule zbadano opinię mieszkańców Helu na temat warunków, w jakich funkcjonują na co dzień, odczuwanej satysfakcji z miejsca zamieszkania, a także poruszono kwestie relacji, jaka zachodzi między subiektywnymi i obiektywnymi warunkami ich życia a funkcją turystyczną. W tym ostatnim przypadku pod uwagę wzięto głównie cechy takie jak: wzrost aktywizacji zawodowej ludności, wzrost poziomu atrakcyjności życia w mieście oraz zmianę jego fizjonomii, co wynika z faktu, że wymienione cechy zdaniem badaczy (Kachniewska, 2011; Kurek, 1990) w dużym stopniu świadczą o rozwoju funkcji turystycznej.

JAKOŚĆ I WARUNKI ŻYCIA A FUNKCJA TURYSTYCZNA W ŚWIETLE LITERATURY PRZEDMIOTU

Studia literaturowe pozwalają zauważyć, że choć zagadnienia związane z warunkami i jakością życia, a także szeroko rozumianą turystyką zajmują współcześnie bardzo ważne miejsce, rzadko jednak analizowane są łącznie. W konsekwencji, jak już wspomniano, w literaturze brakuje opracowań wskazujących, jaki wpływ na warunki i jakość życia posiada funkcja turystyczna. Podobnie, pogłębionej analizy nie doczekał się również problem postrzegania turystyki przez mieszkańców w kontekście oceny jej wpływu na warunki i jakość życia przedstawicieli miejscowej społeczności. Jak dotychczas, tylko nieliczni geografowie analizowali postawy społeczności lokalnych wobec turystyki i ruchu turystycznego, przy czym ich uwaga koncentrowała się głównie na otoczeniu parków narodowych lub wybranych miejscowości różnych stref krajobrazowych (Matuszewska, 2000, 2003, 2006, 2008; Niezgoda, 2006; Niezgoda, Zmysłony, 2006; Pawlusiński, 2005; Zawilińska, 2010) oraz, w zdecydowanie mniejszym stopniu, na stosunku społeczności lokalnej do turystów i rozwoju samej funkcji turystycznej w ich miejscowości (Mika, 2013; Sokołowski, 2014). W literaturze zostało podjęte także zagadnienie nastawienia mieszkańców wobec rozwijającej się funkcji uzdrowskiej na przykładzie najmłodszego polskiego uzdrowiska – Uniejowa (Smętkiewicz, 2014, 2016).

Nieco więcej miejsca wspomnianej problematyce poświęcono natomiast w literaturze ekonomicznej i socjologicznej (Bərbeka, 2015; Grabowska, 2013; Januszewska, Nawrocka, 2015; Kachniewska, 2011; Śniadek, Zajadacz, 2014). Wśród tych prac na szczególną uwagę zasługują dwie ostatnie. Autorki J. Śniadek i A. Zajadacz (2014) podjęły próbę opracowania wskaźnika jakości życia mieszkańców miasta o funkcji turystyczno-rekreacyjnej (QL_{TR}), na podstawie koncepcji Tourism-Specific Quality of Life Index, wykorzystując przykład miejscowości Leszno. W badaniach uwzględniono zarówno cechy powszechnie uznawane za obiektywne, np. zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne i turystyczne miasta, stopień jego wykorzystania, liczbę członków klubów sportowych, wielkość środków przeznaczonych z budżetu na rozwój kultury fizycznej mieszkańców itp., jak i subiektywne: opinie mieszkańców miasta na temat

stopnia zadowolenia z oferty sportowej, kulturalnej, rekreacyjnej oraz nastawienia wobec turystów odwiedzających ich miejsce zamieszkania (Śniadek, Zajadacz 2014). Zaproponowana metoda jest bardzo nowatorska, gdyż pozwala na ujęcie zjawiska subiektywnego w sposób ilościowy, dając tym samym nowe możliwości jego interpretacji. Ponadto, z uwagi na uwzględnienie w nim kryteriów zarówno subiektywnych, jak i obiektywnych, wskaźnik ten pozwala w rezultacie na głębsze analizy wpływu tych sfer życia człowieka na poczucie ogólnego dobrostanu.

Z kolei A. Kachniewska (2011) udowodniła, na podstawie wieloaspektowych badań przeprowadzonych na terenie aż 51 wsi z województw: małopolskiego, mazowieckiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i podkarpackiego, dotyczących wpływu rozwoju funkcji turystycznej na jakość życia ich mieszkańców, że turystyka może pozytywnie oddziaływać na wiele aspektów życia społeczności lokalnej, w tym przede wszystkim na jej aktywność zawodową, zasoby budowlane i infrastrukturalne, a także na samą atrakcyjność życia na wsi.

Poza wymienionymi warto wspomnieć, że w literaturze dobrze rozpoznany jest także temat wpływu turystyki na dobrostan fizyczny i emocjonalny jednostki, w tym również na jej zdrowie fizyczne i psychiczne. Warto to podkreślić, ponieważ definiowanie jakości życia przez pryzmat zdrowia człowieka jest jednym z częściej stosowanych podejść w literaturze przedmiotu, zwłaszcza na gruncie nauk o wychowaniu (Śniadek, Zajadacz, 2014).

Nawet już krótki przegląd dostępnej w tym zakresie literatury pozwala zauważyć, że elementem łączącym te prace jest traktowanie przez badaczy turystyki jako mechanizmu warunkującego dobre życie (dobrostan) człowieka. Innymi słowy, turystyka w tych pracach jest kluczowym czynnikiem prowadzącym do polepszenia warunków i jakości życia mieszkańców.

Wzrastająca popularność tego zagadnienia w dużej mierze jest konsekwencją poszukiwania przez badaczy odpowiedzi na pytanie o sens i kształt życia, które to kryją się w jakości i warunkach życia. Kategoria ta, jak zwraca uwagę Kucharek-Mularska, stała się wręcz przejawem ducha epoki czy też idea, której czas właśnie nadszedł (Mularska-Kucharek, 2016).

W polskiej literaturze geograficznej badania nad warunkami i jakością życia również mają długą i bogatą tradycję (Klima, Janiszewska, Rochmińska, 2011; Kulawiak, 2014; Liszewski, 1995, 2004; Muzioł, 1981, 1983; Parysek, 2004; Rembowska, 1994; Rydz, Szymańska, 2001; Rykiel, Żerebecka, 2004; Szlajfer, 1991; Szymańska, 2005; Zborowski, 2004), co z jednej strony zaowocowało powstaniem wielu różnych koncepcji teoretyczno-metodologicznych, ale z drugiej strony przyczyniło się też do braku jednolitego stanowiska w sprawie sposobu definiowania tych terminów oraz sposobu ich pomiaru. W rezultacie w literaturze geograficznej, w przeciwieństwie do podejścia socjologicznego, warunki i jakość życia traktowane są rozłącznie. Pod pojęciem warunków życia geografowie najczęściej rozumieją zarówno obiektywnie istniejące możliwości zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców (Rembowska, 1994), stan zaspokojenia wszelkich potrzeb wynikających z otoczenia (środowiska), życia i działania człowieka (Gorzela, 1985; Liszewski, 2004), a także całokształt czynników determinujących zaspokojenie potrzeb ludzkich. Warto dodać, że rozróżnia się tu warunki życia społecznego, warunki ekologiczne, warunki pracy i warunki życia osobistego (Hodoly, 1975). Jakość życia jest natomiast przez nich najczęściej definiowana jako stopień zadowolenia człowieka z warunków życia, czyli ze stanu, w jakim żyje (Liszewski, 2004);

subiektywnie odczuwany poziom zaspokojenia potrzeb przez społeczność lokalną (Rembowska, 1994) lub też jako zbiór potrzeb, których zaspokojenie czyni ludzi szczęśliwymi, (Rutkowski, 1987). Jakość życia, w przeciwieństwie do warunków, jest zatem kategorią niemierzalną, subiektywną, gdyż określa stan świadomości człowieka i opiera się na zindywidualizowanym systemie ocen. W konsekwencji, zróżnicowane są też mierniki służące do pomiaru tych dwóch kategorii¹.

Uogólniając, warunki życia najczęściej określa się poprzez: warunki zamieszkania, pracy, bytowe, rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz dostępność do niej mieszkańców, zaś jakość życia bada się w oparciu o cechy takie jak: stan zdrowia mieszkańców, stan zamożności materialnej, poczucie bezpieczeństwa, poczucie wolności osobistej, a także poczucie satysfakcji z miejsca zamieszkania i identyfikacja z nim (Liszewski, 2004).

Z uwagi na brak jednolitego stanowiska w kwestii metodyki badań oraz definiowania warunków i jakości życia, w artykule przez warunki życia rozumie się mierzalne, obiektywne możliwości zaspokojenia potrzeb ludzkich identyfikowane przez: warunki mieszkaniowe, wyposażenie infrastrukturalne oraz dostępność do podstawowych usług. Z kolei jakość życia definiuje się jako społeczną percepcję poszczególnych dziedzin życia, w tym warunków życia oraz stopnia zaspokojenia potrzeb. Za jakościowe mierniki przyjmuje się poczucie bezpieczeństwa, zadowolenie z sytuacji materialnej i mieszkaniowej oraz charakter i rodzaj relacji z rodziną i znajomymi.

METODYKA BADAŃ I MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Niniejsze opracowanie prezentuje wyniki badania opinii mieszkańców Helu na temat wpływu funkcji turystycznej na warunki i jakość ich życia w tej miejscowości. W pracy wykorzystano dwojakiemu rodzaju metody badawcze – kameralne i terenowe. Metoda kameralna polegała na studiowaniu literatury przedmiotu oraz oficjalnych danych statystycznych, obrazujących badane zjawisko, zaś wśród metod terenowych wykorzystano obserwację bezpośrednią, inwentaryzację terenową, wywiad kwestionariuszowy i swobodny oraz kwerendę w Urzędzie Miasta Hel oraz w Zespole Zakładów Obsługi Miasta Hel. Wszystkie badania przeprowadzono w 2018 roku, przy czym badania terenowe przeprowadzono w miesiącach maj i lipiec 2018 r. na grupie 327 mieszkańców miasta, co stanowiło 10% ich ogólnej populacji. Doboru respondentów dokonano w sposób przypadkowy i dostępnościowy, przy czym w ich doborze kierowano się jednym kryterium, mianowicie miejscem zamieszkania. Warto dodać, że choć wcześniejsze badania dowiodły, że postawa mieszkańców względem rozwoju funkcji turystycznej w miejscu ich zamieszkania w dużej mierze zależy od cech badanej społeczności (Mika, 2013; Williams, Lawson, 2001), to jednak brak możliwości dotarcia do konkretnej grupy respondentów zdecydował o ostatecznej próbie badawczej.

Podstawowym narzędziem gromadzenia danych był kwestionariusz wywiadu, w którym uwzględniono dwa założenia wynikające z koncepcji warunków i jakości życia:

1. uzyskanie w miarę pełnej i wiarygodnej opinii respondentów na zadany temat jest możliwe jedynie przy uwzględnieniu dwóch komponentów: obiektywnego

---

¹ Szeroki ich przegląd przedstawia opracowanie A. Łyszczarz (2013).

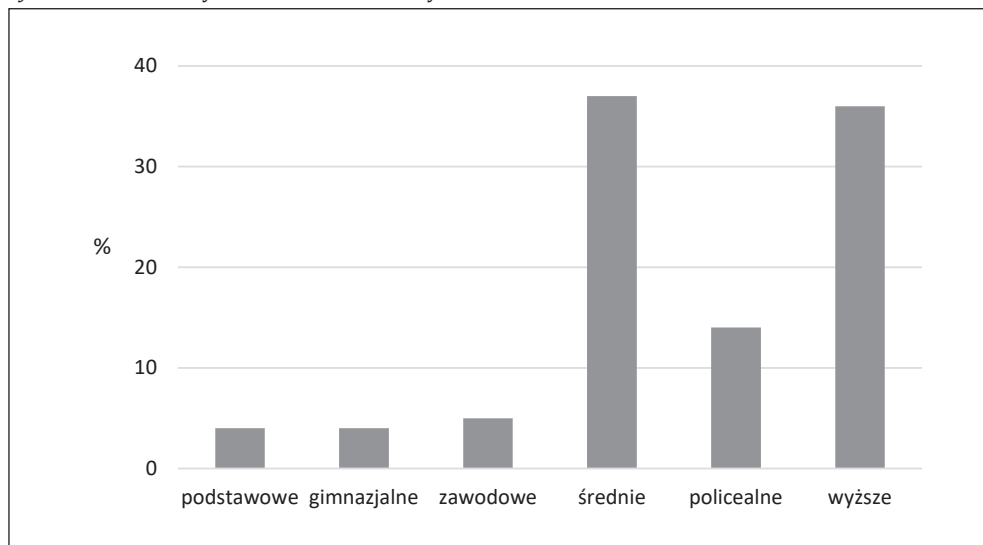
(warunków życia), opracowanego na podstawie pytań o fakty, oraz subiektywnego (jakości życia) – zadowolenia i satysfakcji (ocena sytuacji i opinie mieszkańców);

2. warunki i jakość życia to aspekty wielowymiarowe, dlatego też w badaniach zostały uwzględnione jedynie niektóre ich elementy (cechy), tj.: warunki mieszkaniowe, infrastruktura miejska (społeczna i techniczna), bezpieczeństwo, sytuacja rodzinna i życiowa.

Kwestionariusz wywiadu zawierał ogółem 24 pytania, pogrupowane w trzech podstawowych sekcjach. Zadaniem respondentów było wskazanie odpowiedzi, które najbardziej odzwierciedlały ich opinię, ale mieli oni również możliwość podania własnego stanowiska, jeżeli nie znalazło się ono wśród proponowanych opcji wyboru. Poza metryczką, w której uwzględniono pytania o dane respondentów, tj. wiek, płeć, wykształcenie oraz staż zamieszkania na Helu, formularz zawierał jeszcze pytania o: warunki życia mieszkańców, w tym warunki ich zamieszkania (rodzaj budynku, powierzchnia mieszkania, wyposażenie w infrastrukturę), wyposażenie infrastrukturalne miasta oraz dostępność do podstawowych placówek usługowych (część I formularza). W części II zawarto pytania, których celem było zebranie opinii respondentów na temat stopnia ich zadowolenia z miejsca zamieszkania w tej miejscowości, w tym poczucia bezpieczeństwa, relacji sąsiedzkich, stopnia przywiązania do miasta, znajomości historii miasta; zaś w części III znalazły się pytania dotyczące znaczenia turystyki w kształtowaniu warunków i jakości życia respondentów. W szczególności w tej ostatniej części starano się uchwycić relacje, jakie w opinii respondentów zachodzą między funkcją turystyczną miasta a ich aktywnością zawodową, dostępnością do podstawowej infrastruktury oraz ogólnie rozumianą atrakcyjnością Helu jako miejscem zamieszkania.

Wśród ogółu badanych tylko nieznacznie dominowały kobiety, których udział wyniósł 52%. Biorąc pod uwagę wiek respondentów należy odnotować, iż wśród badanych dominowały osoby w średnim wieku, to jest od 30 do 40 lat (38% badanych) i od 40 do 50 (34% badanych). Zdecydowanie najmniej liczną kategorię (5% ogółu próby) stanowili najstarsi badani, to jest osoby powyżej 60 roku życia. Jeśli zaś chodzi o ich wykształcenie, to stwierdzić należy, że wśród respondentów najwięcej osób było z wykształceniem średnim – 37% ogółu badanych, a najmniej z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym – po 4% ogółu respondentów (rycina 1). Dla większości ankietowanych (54% ogółu respondentów) źródłem utrzymania była przede wszystkim praca zarobkowa, ale duży odsetek z nich (38% ogółu badanych) prowadził też własną działalność gospodarczą. W strukturze zawodowej osób pracujących wyraźnie dominowali specjaliści różnych branż, w tym najczęściej nauczyciele (szkolni i akademicy), wojskowi wyższego szczebla, lekarze, prawnicy, informatycy, księgowi i cywilni marynarze. Wysoki udział respondentów z wykształceniem średnim oraz fakt, że przez długie lat Hel spełniał funkcję bazy wojskowej spowodował, że wśród respondentów znaleźli się także przedstawiciele zawodów tzw. średniego szczebla, tj.: żołnierz, elektryk, pielęgniarka, przedstawiciel handlowy. Zdecydowana większość ankietowanych, tj. 87%, mieszka w miejscowości Hel ponad 10 lat, w tym 52% powyżej 25 lat. Ich ocena warunków i jakości życia w mieście wydaje się być zatem miarodajna i ugruntowana wieloletnim okresem obserwacji.

Rycina 1. Struktura wykształcenia ankietowanych mieszkańców Helu w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w Helu w maju i lipcu 2018 r.

ZARYS CHARAKTERYSTYKI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY MIEJSKIEJ HEL

Hel jest niewielkim miastem leżącym u wybrzeża Morza Bałtyckiego, w powiecie puckim, w województwie pomorskim, około 33 km od nasady Półwyspu Helskiego. Położenie miasta na samym zakończeniu Mierzei Helskiej skłoniło władze do określania i promowania go jako „Początku Polski”². Miasto Hel prawa miejskie utraciło pod koniec XIX w., ale uzyskało je ponownie w 1963 r.

Według danych statystycznych za 2019 rok³ Hel zamieszkiwało ponad 3,2 tys. osób, co stanowiło około 6% mieszkańców całego powiatu. Miasto cechowała korzystna struktura demograficzna. Ponad połowa jego mieszkańców (62,3%) była w wieku produkcyjnym, zaś około 14% stanowiły osoby w wielu przedprodukcyjnym. Strukturę demograficzną miasta Hel wyróżniał także dość wyrównany rozkład płci – mężczyźni stanowili 49,6% populacji, zaś kobiety 50,4%.

W przeciągu ostatnich 10 lat liczba ludności miasta wykazuje tendencję spadkową – w 2010 r. wyniosła ona 3 945 mieszkańców, zaś w 2020 r. już 3 212⁴. Ubytek liczby ludności w ciągu dekady o 733 osoby (prawie 19% w stosunku do liczby ludności z 2010 roku) nastąpił głównie na skutek ujemnego przyrostu naturalnego, wynoszącego w 2019 roku –13, oraz niekorzystnego salda migracji w 2019 roku, mającego

² <http://www.gohel.pl/> (dostęp: 10.07.2021).

³ Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina miejska Hel, powiat pucki. (2020). *Urząd Statystyczny w Gdańsku*. Pozyskano z: https://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_pucki/hel.pdf (dostęp: 10.07.2021).

⁴ Bank Danych Lokalnych GUS. Pozyskano z: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 10.07.2021).

wartość –31⁵. Pod tym względem Hel wykazuje podobną tendencję do innych małych miast w Polsce i ma ścisły związek z uwarunkowaniami ekonomicznymi, głównie z upadkiem tradycyjnych dla miasta funkcji społeczno-gospodarczych, tj. rybołówstwa i obronności.

Warto dodać, że bezrobocie rejestrowane w mieście w 2019 roku było nieco niższe od średniej krajowej (5,2%)⁶ oraz równe średniej w regionie pomorskim (4,5%)⁷ i kształtowało się na poziomie 4,5%⁸. Miejskowy rynek pracy bazuje w głównej mierze na lokalnych zasobach. Główną funkcją miasta jest turystyka i wypoczynek. W jego strukturze gospodarczej wyraźnie dominuje działalność usługowa i handlowa, w tym szczególnie handel i gastronomia. Spore znaczenie ma także sektor przemysłowy, w tym głównie rybołówstwo i przetwórstwo ryb. Jest to efektem przekształcenia się jeszcze w połowie lat 90. XX w. dominującego w mieście Przedsiębiorstwa Połowów i Przetwórstwa Rybnego „Koga” w kilka małych spółek (firm), które kontynuują, choć na znacznie mniejszą skalę, dawną działalność upadłego zakładu przemysłowego. Ponadto, na obszarze dzisiejszego miasta funkcjonują także dwa porty: rybacki, spełniający funkcję bazy kutrów rybackich i przystani żeglugi przybrzeżnej, oraz wojskowy. Według danych za 2019 r. struktura podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w gminie miejskiej Hel przedstawia się następująco: liczba podmiotów w sektorze rolniczym stanowi 5,6% ogółu, w sektorze przemysłowym i budowlanym – 7,1%, zaś pozostałe 87,3% to podmioty działające w sektorze handlu i usług⁹.

Jednak tym, co najbardziej wyróżnia miasto Hel, jest jego duża popularność wśród turystów. Rokrocznie miasto odwiedzają tysiące turystów (Majdak, 2008). Sprawia to, że turystyka jest też głównym obszarem działalności i źródłem utrzymania jego mieszkańców. O wyjątkowości i popularności tego miasta decyduje wiele różnorodnych czynników. Szerokie, piaszczyste plaże, wody Bałtyku i Zatoki Puckiej, rozległe lasy, leczniczy klimat oraz największa w Polsce liczba dni słonecznych (70) należą do najcenniejszych walorów przyrodniczych półwyspu Helskiego. Stwarzają one dogodne warunki do spędzenia urlopu osobom w każdym wieku oraz do uprawiania różnych form turystyki. Hel jest między innymi jedną z najpopularniejszych w Polsce stacji kite-surfingu i wind-surfingu oraz zapewnia doskonałe warunki dla pływonurków. W helskim porcie znajdują się bazy pływonurkowe, które oferują szeroką gamę usług: począwszy od kursów nurkowania, motorowodnych i ratowniczych, po turystykę wrakową, nurkowanie ekologiczne i tor nurkowy (Majdak, 2008).

Na tle innych, nadmorskich miejscowości, Hel wyróżnia także dość dobrze rozwinięta baza noclegowa, na którą składają się obiekty hotelowe, a także m.in. wiele ośrodków wypoczynkowych, pensjonatów, kwater prywatnych, willi i campingów. Niemniejszą rolę odgrywają także walory kulturowe miasta, w postaci m.in.: pochodzących z XIX w. bielonych domków rybackich, bunkrów i umocnień wojskowych pochodzących z czasów II wojny światowej, latarni morskiej oraz portów rybackich. Wszystko to

⁵ Statystyczne Vademecum Samorządowca..., dz. cyt.

⁶ Bezrobotni zarejestrowani i stopa bezrobocia. Stan w końcu grudnia 2019 r. (2020, 27 stycznia). GUS. Pozyskano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobotni-zarejestrowani-i-stop-a-bezrobocia-stand-w-koncu-grudnia-2019-r-,2,89.html> (dostęp: 10.07.2021).

⁷ Bezrobotni zarejestrowani i stopa bezrobocia..., dz. cyt.

⁸ Statystyczne Vademecum Samorządowca..., dz. cyt.

⁹ Statystyczne Vademecum Samorządowca..., dz. cyt.

sprawa, że Hel jest bez wątpienia jednym z najbardziej popularnych polskich kurortów nadmorskich, często określany również mianem „magicznego początku Polski” (Majdak, 2008).

WARUNKI I JAKOŚCI ŻYCIA W MIEŚCIE HEL W OPINII MIESZKAŃCÓW – WYNIKI BADAŃ

Warunki życia mieszkańców Helu w ich ocenie

Przeprowadzone badania terenowe pozwoliły na sprecyzowanie i usystematyzowanie głównych cech dotyczących zarówno warunków mieszkaniowych respondentów, jak i stopnia satysfakcji z miejsca zamieszkania.

Zdecydowana większość z nich, tj. 95%, żyje w zabudowie wielorodzinnej, posiadającej więcej niż 4 mieszkania w jednym budynku. Wynika to z faktu, że w mieście Hel właściwie nie występują budynki jednorodzinne: stanowią one jedynie nieznacznie ponad 12% ich ogólnej liczby i są zamieszkane zaledwie przez 18% mieszkańców¹⁰. Zabudowa ta koncentruje się głównie w północnej części miasta, w sąsiedztwie portu wojskowego i terenów stacji PKP. Ponadto, ankietowani zamieszkują głównie w budynkach dwu- i czterokondygnacyjnych pochodzących zarówno z okresu międzywojennego (38%), jak i z lat 60. XX w. (46%). Pierwsze z nich mają w większości charakter małomiejskich kamienic, które swoim wyglądem nawiązują do tzw. „stylu narodowego” wyrosłego na tradycji renesansu, klasycyzmu, baroku, a także ludowej architektury górskiej cechującej się mansardowymi, łamanymi, naczółkowymi dachami, różnymi formami wystawek, „dworskimi” portykami, eklektycznym detalem architektonicznym oraz zakopiańskimi formami. Część respondentów zamieszkuje również na tzw. „wojskowym osiedlu” pochodzącym z 1936 r. Reprezentuje ono ciekawy przykład architektury modernistycznej złożony z domów wielorodzinnych, zbudowanych z szarej, cementowej cegły o prostopadłościennych i „uskokowych” bryłach oraz płaskich dachach. Te drugie, o znacznie późniejszym rodowodzie, cechuje już natomiast niewyszukana architektura o formie prymitywnych prostopadłościaków. Tylko niewielki odsetek ogółu badanych (11%) zamieszkuje w budynkach znacznie młodszych, tj. pochodzących z lat 90. XX w. o zróżnicowanej, noszącej znamiona indywidualnych gustów i upodobań architekturze.

Pod względem powierzchni użytkowej, wielkość mieszkań większości respondentów (70%) oscyluje między 20 a 50 m², a lokale zamieszkiwane są średnio przez 3 osoby. Mimo niewielkiej powierzchni, zdaniem badanych są one jednak ustawne i dobrze rozplanowane. Ponadto są wyposażone w podstawowe media, w tym sieć wodociągową i kanalizacyjną. Tylko 2% mieszkań nie jest podłączona do miejskiej sieci wodociągowej i czerpie wodę z ujęć lokalnych, co jednak nie wynika z braku takiej możliwości, lecz z indywidualnych decyzji respondentów. Co więcej, wszystkie mieszkania wyposażone są także w podstawowe dobra codziennego użytku, takie jak: pralka, lodówka, kolorowy telewizor, odbiornik radiowy. Zdecydowana większość (89% ogółu badanych) posiadała także komputer, a co drugi z nich ma telewizję kablową.

¹⁰ Plan odnowy miejscowości Hel na lata 2009–2017. *gohel.pl* Pozyskano z: http://www.gohel.pl/strona-1763-plan_odnowy_miejscowosci_hel.html (dostęp: 10.07.2021).

Warto także dodać, że tylko nieliczni w grupie badanych (12%) dostrzegają wady (nieodgodności) miejsca zamieszkania – co ciekawe, dotyczą one głównie najbliższego otoczenia respondenta (mieszkania, osiedla), a nie samego miasta. Te osoby, które nie wskazały na jakiegokolwiek niedogodności, najczęściej uskarżały się na: zbyt zimne (nieocieplone) budynki, dużą wilgotność mieszkania, uciążliwych sąsiadów oraz wandalizm na osiedlu, zwłaszcza latem.

Poza warunkami mieszkaniowymi czynnikiem, który istotnie wpływa na ocenę warunków życia przez mieszkańców, jest stopień wyposażenia miasta w infrastrukturę społeczną oraz jej dostępność. Hel jest miastem, w którym występują różnorodne placówki usługowe, w tym zarówno prywatne, jak i publiczne. Poza handlem i gastronomią, działają tam również instytucje świadczące usługi z zakresu administracji, bezpieczeństwa publicznego, łączności, oświaty i wychowania oraz pomocy społecznej i służby zdrowia. Ponadto zlokalizowane tam są również placówki z zakresu kultury, sportu i rekreacji. W opinii większości badanych (89% ogółu respondentów) zarówno ich liczba, jak i dostępność jest zadawalająca i tym samym dobrze zaspakaja aktualne potrzeby mieszkańców. Tylko niektórzy z nich wyrazili niezadowolenie z powodu braku w mieście kina, teatru oraz zbyt małej liczby festynów i imprez plenerowych. Uwaga ta dotyczyła jednak głównie osób młodych i lepiej wykształconych. Pytanie o przybliżoną odległość poszczególnych elementów infrastruktury społecznej od miejsca zamieszkania respondentów ujawniło bowiem, że odległości te na ogół nie są zbyt duże. Wprawdzie w grupie analizowanych usług najkorzystniej przedstawia się dostępność placówek handlowych i gastronomicznych, które w 69% badanych przypadków mieszczą się w przedziale odległości od 300 do 700 m od miejsca zamieszkania ankietowanych, dzięki czemu można do nich dotrzeć pieszo nawet w ciągu 10–15 minut, lecz równie dobra (w odległości do 1 km od miejsca zamieszkania respondentów) jest też dostępność placówek służby zdrowia. Wynika to z faktu, że obok dwóch szpitali (jeden publiczny i jeden niepubliczny) w mieście funkcjonuje także wiele prywatnych gabinetów lekarskich, oferujących różnorodne usługi medyczne. Poza tym korzystnie przedstawia się także dostępność placówek oświatowych. Wprawdzie w mieście funkcjonuje tylko jeden Zespół Szkół Ogólnokształcących, w którym mieści się zarówno szkoła podstawowa, szkoła średnia oraz dwie placówki przedszkolne, ale zdaniem większości badanych (61%) zlokalizowane są one nie dalej niż 1,5 km od miejsca ich zamieszkania. Zdecydowanie najdalej respondenci mają do Urzędu Miasta, kościoła, Straży Pożarnej i Policji. Większość ankietowanych (58%) ma bowiem do tych obiektów co najmniej 2,5 km. Jak sami przyznali, lokalizacja tych placówek nie stanowi jednak dla nich dużego problemu, gdyż nie korzystają z nich zbyt często.

Konkludując należy podkreślić, że badani mieszkańcy generalnie dobrze oceniają warunki życia w mieście (tabela 1.). Większość z nich (74%) uznała bowiem, że są one dobre lub bardzo dobre. Osoby niezadowolone stanowiły zdecydowanie najmniejszą grupę (9% ogółu badanych). Co więcej, aż około 75% respondentów przyznało także, że Hel oferuje znacznie lepsze warunki życia niż sąsiednie miasta, głównie z uwagi na wyższy ich zdaniem poziom rozwoju społeczno-gospodarczego.

Tabela 1. Ogólna ocena warunków życia w Helu przez mieszkańców miasta w 2018 roku

Warunki życia	Odsetek wskazań [%]
złe	9
słabe	7
średnie	10
dobrze	42
bardzo dobrze	32
suma	100

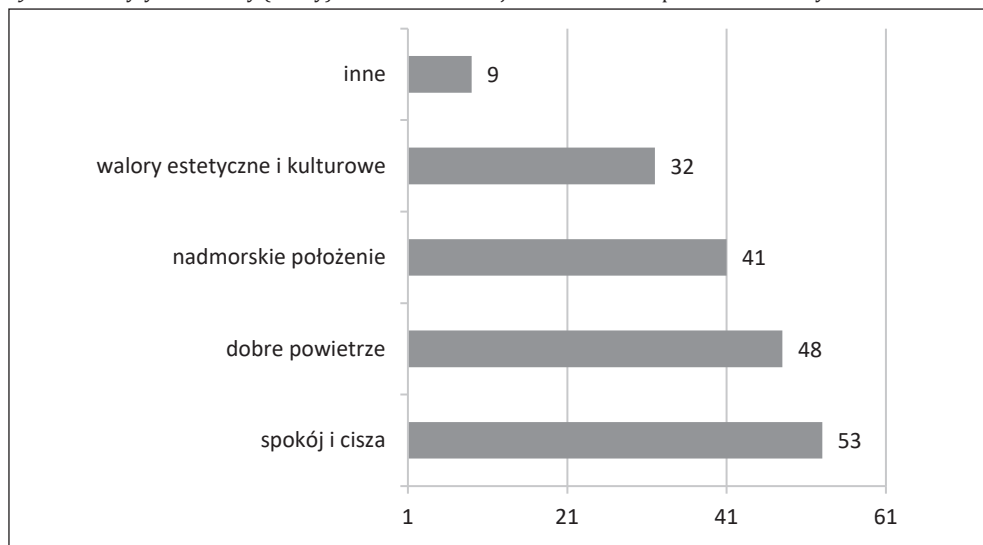
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w Helu w maju i lipcu 2018 r.

Jakość życia w mieście Hel w ocenie mieszkańców

Analiza subiektywnych odczuć respondentów na temat zamieszkania w jednym z najpopularniejszych polskich kąpielisk ujawniła, że zasadniczo pokrywają się one z ich opinią na temat warunków życia. Wprawdzie niemal każdy ankietowany ceni Hel za nieco inne cechy (rycina 2.), niemniej jednak aż 84% z nich stwierdziło, że jest bardzo zadowolona lub zadowolona z zamieszkania w tym miejscu.

Mieszkańcy najczęściej cenią swoje miasto za: ciszę i spokój (co drugi badany wyraził taką opinię), czyste powietrze (47% ogółu badanych) i nadmorskie położenie (42% ogółu badanych), ale około 33% respondentów docenia także jego walory kulturowe, w tym szczególnie charakterystyczne domki rybackie, które ich zdaniem dodają miastu dużo uroku. Podobnie pozytywne opinie respondenci wyrazili na temat jakości oferowanych w mieście usług. Tylko niewielka grupa (9% ogółu badanych) oceniła ją

Rycina 2. Pozytywne strony (zalety) mieszkania w miejscowości Hel w opinii ankietowanych mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w Helu w maju i lipcu 2018 r.

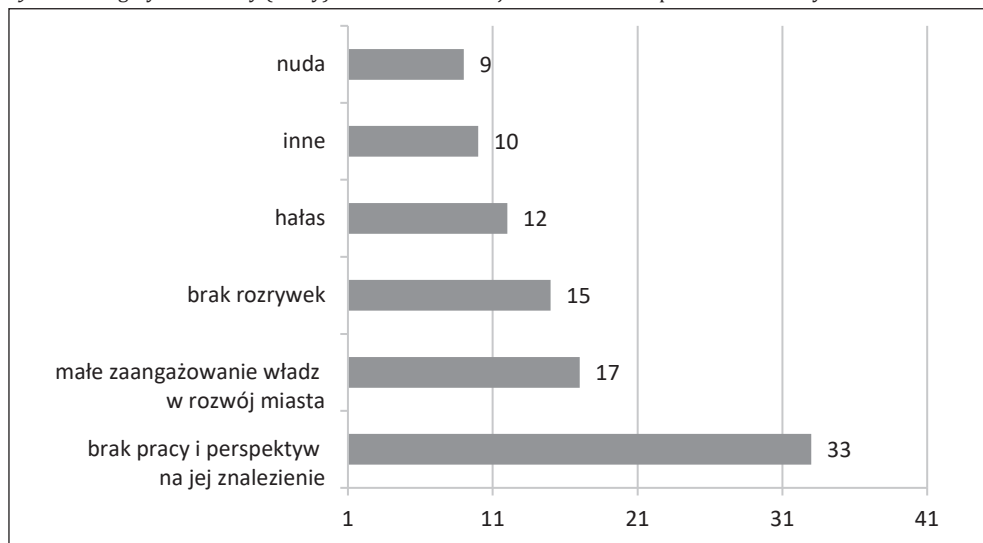
negatywnie, ale dotyczyło to głównie usług medycznych. Ich zdaniem w mieście brakuje bowiem wystarczającej liczby lekarzy, co powoduje trudności w dostaniu się do specjalisty. Nie można jednak wykluczyć, że deklarowane przez tych respondentów niezadowolony z działania służby zdrowia po części jest także efektem ogólnie złej opinii społecznej na temat funkcjonowania w naszym kraju usług medycznych.

Poza wymienionymi cechami, jakość życia w mieście w dużym stopniu zdeterminowana jest także charakterem i rodzajem relacji sąsiedzkich oraz poziomem i poczuciem bezpieczeństwa. Badania ujawniły, że również i pod tym względem Helu oceniany jest bardzo wysoko przez swoich mieszkańców. W zdecydowanej większości respondenci bardzo pozytywnie wyrażali się o relacjach sąsiedzkich, jakie panują w ich miejscu zamieszkania. Aż 76% z nich przyznało się do utrzymywania stałych kontaktów z sąsiadami, a co czwarty z nich zadeklarował, że w trudnych chwilach i w razie potrzeby może liczyć na swojego sąsiada. Powszechna wśród mieszkańców jest także wzajemna pomoc sąsiedzka, rozumiana jako „pożyczanie drobiazgów”, bezinteresowna pomoc przy remoncie mieszkanca, czy też wzajemna opieka nad dziećmi w domu czy na placu zabaw. Warto dodać, że wśród wielu deklarowanych przez ankietowanych form relacji sąsiedzkich zdarzają się nawet wspólne działania na rzecz rozwoju miasta (np. zakładanie stowarzyszeń). Na taką formę kontaktów wskazało bowiem 7% ankietowanych.

Równie wysoko mieszkańcy Helu oceniają poczucie bezpieczeństwa. Warto dodać, że odnosi się to zarówno do braku zagrożenia zdrowia, mienia lub życia (przestępczość, patologie społeczne), jak też do poczucia bezpieczeństwa socjalnego (bezrobocie, eksmisje). Generalnie badani mieszkańcy w zdecydowanej większości (79%) postrzegają swoje miasto jako miejsce bezpieczne do życia. Szczególnie dotyczy to okresu poza sezonem turystycznym. W miesiącach letnich (głównie w lipcu i sierpniu) zdaniem 36% badanych życie w mieście uprzykrzają przede wszystkim tzw. „turystyczni chuligani”, czyli głównie ludzie młodzi, którzy korzystając z wolnego czasu i z faktu, że przebywają poza domem, chcą, jak to określili respondenci, „za wszelką cenę się wyszaleć”. Jak podkreślali badani, są to jednak przypadki sporadyczne, zatem nie wpływają one w zasadniczy sposób na obniżenie ich poczucia bezpieczeństwa. Warto dodać, że dla wielu z nich poczucie bezpieczeństwa wynika przede wszystkim z życia pośród ludzi, których się zna i którym się ufa oraz z życzliwości sąsiadów.

Wyrażony przez zdecydowaną większość badanych pozytywny stosunek do miasta nie oznacza jednak, że w ich opinii miasto nie posiada wad (rycina 3.). Podkreślić jednak należy, że były one wymieniane znacznie rzadziej niż zalety, a poza tym najczęściej dotyczyły obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej miejscowości. Za największy minus Helu mieszkańcy uważają brak pracy i perspektyw na jej znalezienie (33% badanych). Ponadto, 17% respondentów zwróciło też uwagę na małe zaangażowanie władz w rozwój miasta, a co za tym idzie na brak z ich strony pomysłu na funkcjonowanie i perspektywy rozwoju miasta. Młodzi respondenci często też narzekali na brak rozrywek w mieście (15%), szczególnie poza sezonem, oraz na tzw. „ogólną nudę z powodu braku atrakcji” (9%). 10% ogółu badanych przyznało również, że miasto jest brudne, gdyż na ulicach „walają się śmieci i nikt tego nie sprząta”, oraz że jest zbyt hałaśliwe, szczególnie w sezonie. Co ciekawe, respondentom nie przeszkadzają jednak turyści. Wręcz odwrotnie, co dziesiąty z nich wyraził nawet opinię, że władze powinny intensywniej pracować na rzecz przyciągnięcia ich do miasta, co zapewne wynika z faktu, że większość badanych czerpie materialne korzyści z turystyki, oferując przyjezdnym bądź to miejsca noclegowe, bądź usługi gastronomiczne.

Rycina 3. Negatywne strony (wady) mieszkania w miejscowości Hel w opinii ankietowanych mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w Helu w maju i lipcu 2018 r.

W świetle wielu pozytywnych opinii wyrażonych przez ankietowanych nie dziwi zatem fakt, że mieszkańcy równie wysoko oceniają zarówno standard zamieszkania w swoim mieście, jak i silnie się z nim identyfikują. Aż 80% badanych oceniło standard życia na Helu na 4–5 punktów w skali od 1 do 5 (gdzie 5 stanowiło wartość maksymalną). Ponadto, aż 92% respondentów zadeklarowało także, że bardzo lubi swoje miasto i mieszkających w nim ludzi, a 75%, że nie wyobraża sobie zamieszkania w innym miejscu. Ten jednoznacznie pozytywny stosunek mieszkańców do własnego miasta potwierdziło również pytanie o ich wymarzone miejsce zamieszkania. Tylko bowiem niecałe 14% respondentów wymieniło miejsce inne niż Hel. Świadczy to o tym, że dla pozostałych aż 86% badanych mieszkańców Hel oferuje zatem wszystko to, czego potrzebują, aby czuć się dobrze w swoim mieście.

OCENA WPŁYWU ROZWOJU TURYSTYCZNEGO HELU NA WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA W ŚWIETLE OPINII JEGO MIESZKAŃCÓW

Jak już wspomniano, w świetle aktualnej literatury turystyka może mieć pozytywny wpływ na warunki i jakość życia, szczególnie w małych miejscowościach. Jej wpływ, choć zależy od wielu czynników, takich jak: wielkość miejscowości i jej pozycja w sieci osadniczej, poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, sposób zarządzania, jakość kapitału ludzkiego, przeszłość historyczna czy stopień rozwoju funkcji turystycznej, najczęściej wyraża się przez:

- większą aktywizację zawodową ludności, co przejawia się m.in. w zahamowaniu odpływu ludności miejscowej do innych jednostek osadniczych, przyroście liczby miejsc pracy, wzroście liczby placówek usługowych (i to nie tylko w sferze turystycznej);

- wzrost poziomu atrakcyjności życia w małym mieście, co oznacza: docenienie własnej tradycji i kultury poprzez kontakt z turystami, przełamanie izolacji miejscowości, rozbudowanie lokalnej infrastruktury społecznej, wzrost poziomu bezpieczeństwa i wzrost zainteresowania jednostką osadniczą ze strony samorządu lokalnego;
- wzrost i zmianę jakościową zasobów komunalnych i infrastrukturalnych, co wskazuje na zmianę fizjonomii miejscowości (Kachniewska, 2011; Kurek, 1990).

Badania ujawniły, że w miejscowości Hel można również zaobserwować procesy, które zachodzą i w innych miastach o silnie rozwiniętej funkcji turystycznej. Przede wszystkim wzrost ruchu turystycznego pozytywnie przełożył się tu na wzrost liczby miejsc pracy. Ponad połowa respondentów stwierdziła bowiem (58% ogółu badanych), że turystyka jest tą gałęzią gospodarki, która generuje najwięcej miejsc pracy, a przy tym stwarza też miejsca pracy kobietom. Wprawdzie, zdaniem badanych, nie likwiduje ona całkowicie problemu bezrobocia – aż 33% respondentów wyartykułowało brak pracy jako jeden z minusów zamieszkania w Helu – niemniej jednak znacznie go hamuje. Ponadto, dzięki turystyce rozwijają się również nowe podmioty gospodarcze, co dywersyfikuje lokalny rynek pracy, a tym samym stwarza szanse zatrudnienia przedstawicielom różnych grup zawodowych.

Zdaniem mieszkańców koncentracja ruchu turystycznego na Helu bardzo pozytywnie wpływa także na poziom atrakcyjności życia w małym mieście. Według 68% badanych, obecność turystów umożliwia bowiem realizację inwestycji w infrastrukturę sportową i rekreacyjną, która nie byłaby opłacalna bez zainteresowania turystów, a co za tym idzie i wzmożonego przyrostu popytu. Ponadto, zdaniem większości (75% ogółu badanych) tylko dzięki turystom w mieście znacząco wzrosła liczba punktów gastronomicznych, medycznych i handlowych, dzięki czemu znacznie poprawiła się ich dostępność, a tym samym wzrosła też atrakcyjność Helu jako miejsca zamieszkania. Zdaniem badanych (46%) większy ruch turystyczny i obawa „przed złą opinią gości” były również ważnymi czynnikami, dzięki którym znacznie poprawiła się w mieście jakość infrastruktury technicznej, a co za tym idzie znacznie poprawiła się jego estetyka. Powstały nowe parkingi, zmodernizowano i oświetlono drogi i ulice, naprawiono chodniki, zrewitalizowano zabytkowe centrum i uporządkowano zieleń miejską. W planach jest budowa ścieżek rowerowych. Niektórzy respondenci (32% ogółu badanych) przyznali też, że dzięki turystyce w mieście jest „weselej i więcej się dzieje”, oraz że „łatwiej o rozrywkę, szczególnie latem”. Wielu z nich (52%) podkreśliło również, że już sama obecność turystów jest czynnikiem podnoszącym jakość i atrakcyjność zamieszkania w mieście, gdyż daje możliwość „podglądania”, a następnie naśladowania wzorów wypoczynku, spędzania czasu wolnego, sposobu ubierania się. 25% badanych dostrzega także związek między turystyką a poziomem bezpieczeństwa. Ich zdaniem, choć w mieście z uwagi na funkcjonującą tu bazę wojskową zawsze było bezpiecznie, to obecnie, w obawie przed negatywnymi opiniami turystów, władze i policja starają się jeszcze bardziej, aby zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa w miejscowości. Szczególnie w sezonie letnim można tu zaobserwować, jak stwierdzili ankietowani, wzmożone patrole policji, a także sprawnie działający miejski monitoring.

Niestety, w opinii mieszkańców Helu rozwój turystyki nie przyczynia się natomiast do wzrostu i rewitalizacji zasobów mieszkaniowych, co można zaobserwować w innych miejscowościach turystycznych. Chociaż wzmożony ruch turystyczny jest niewątpliwie silnym impulsem do rozwoju budownictwa i poprawy jego standardu, w tym

także powrotu do rustykalnych, tradycyjnych i rodzimych stylów architektonicznych, a ruch budowlany nierzadko jest wizytówką i główną cechą miejscowości turystycznych, taki związek dostrzega w Helu tylko niewielu badanych. Zaledwie bowiem 10% z nich przyznała, że rozwój turystyki wpłynął na wzrost liczby nowych budynków mieszkalnych i/lub spowodował modernizację już istniejących. Zdaniem badanych, w mieście nie spotyka się spektakularnych modernizacji, w ramach których następuje wymiana starej tkanki mieszkaniowej na nową. Jeżeli już takie działania są podejmowane, to jest to głównie inicjatywa prywatna i dotyczy domów jednorodzinnych oferujących usługi noclegowe. Ankietowani przyznali jednak, że wszystko jeszcze przed nimi, gdyż Hel, pomimo że już w XIX wieku uzyskał status „Kąpieliska Bałtyckiego”, to funkcję turystyczną rozwija w pełni dopiero od czasu likwidacji bazy wojskowej, to jest od połowy lat 90. XX wieku.

PODSUMOWANIE

Głównym celem artykułu była identyfikacja opinii mieszkańców Helu na temat warunków i jakości życia w kontekście rozwoju w ich miejscowości funkcji turystycznej. W świetle oficjalnych dokumentów, oferowane przez miasto warunki życia należą do zadawalających. Podobną opinię mają również respondenci, dla których w zdecydowanej większości są one w pełni satysfakcjonujące, co pozytywnie wpływa również na ich ocenę jakości życia w tej miejscowości. Dobitnie ich opinię dokumentuje także fakt, że dla niemal wszystkich badanych Hel jest wymarzonym miejscem do życia, które zaspakaja ich potrzeby i zapewnia bezpieczeństwo. W dużej mierze jest to efekt malowniczego, nadmorskiego położenia miasta oraz wynikających z niego walorów przyrodniczych. Te ostatnie są też głównym powodem, dla którego Hel jest tak często odwiedzany przez turystów. Badania ujawniły także założoną na wstępie hipotezę, że turystyka w tym mieście odgrywa dużą rolę w kreowaniu warunków i jakości życia. Chociaż nie można wykluczyć, że w tym przypadku o jakości życia w największym stopniu decydują walory przyrodnicze i położenie miasta, to jednak życie zwykłych ludzi byłoby w nim o wiele trudniejsze, gdyby nie lokalna infrastruktura, poczucie bezpieczeństwa czy zadawalający poziom jego estetyki. A tego typu cechy, jak pokazały badania, miasto nabyło głównie w wyniku wzmożonego ruchu turystycznego.

Literatura

References

- Berbeka, J. (2015). Funkcja turystyczna gmin górskich a poziom życia mieszkańców w województwie małopolskim. W: A. Rapacz (red.), *Gospodarka turystyczna w regionie. Przedsiębiorstwo, samorząd, współpraca*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 67–74.
- Crouch, G.I., Ritchie, J.R.B. (1999). Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. *Journal of Business Research*, 44. 137–152.
- Derek, M., Kowalczyk, A., Swianiewicz, P. (2005). Wpływ turystyki na sytuację finansową i rozwój miast w Polsce (na przykładzie miast średniej wielkości). *Prace i Studia Geograficzne*, 35, 199–217.
- Drzewiecki, M. (1980). *Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Turystyki.
- Grabowska, A. (2013). Lokalna gospodarka turystyczna a rozwój regionów. *Studia Ekonomiczne*, 147, 68–80.
- Gorzelać, G. (1985). Przestrzenne aspekty jakości życia i sprawiedliwości społecznej. W: A. Kukliński (red.), *Gospodarka przestrzenna Polski wczoraj, dziś i jutro*. 2. Warszawa: PAX, 69–83.

- Hodoly, A. (1975). *Spżycie i formy jego realizacji w rozwoju gospodarki społeczeństwa socjalistycznego*. Warszawa: Dział Wydawnictw i Upowszechniania Instytutu Handlu Wewnętrznego.
- Jackowski, A. (1971). Wpływ turystyki na kształtowanie się dochodów ludności powiatu Nowy Targ. *Folia Geographica-Series Geographica-Oeconomica*, 4, 93–112.
- Januszczyńska, M., Nawrocka E. (2015). Wpływ turystyki na rozwój lokalny. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 379, 23–31.
- Kachniewska, M. (2011). Funkcja turystyczna jako determinanta jakości życia na wsi. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis*, 64, 53–71.
- Klima, E., Januszczyńska, A., Rochmińska, A. (2011). Jakość życia na łódzkich osiedlach. *Space-Society-Economy*, 10, 145–179.
- Kulawiak, A. (2014). Dysproporcje warunków i jakości życia mieszkańców jednostki osiedlowej Teofilów w Łodzi. Przykład osiedli Rojna i Rogatka. W: A. Suliborski, M. Wójcik (red.), *Dysproporcje społeczne i gospodarcze w przestrzeni Łodzi. Czynniki, mechanizmy, skutki*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 209–221.
- Krawczyk, Z. (2007). *O turystyce i rekreacji. Studia i szkice*. Warszawa: Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Kruczek, Z. (2018). Turyści vs. Mieszkańcy. Wpływ nadmiernej frekwencji turystów na proces gentryfikacji miast historycznych na przykładzie Krakowa. *Turystyka Kulturowa*, 3, 29–41.
- Kurek, W. (1990). *Wpływ turystyki na przemiany społeczno-ekonomiczne obszarów wiejskich Karpat*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński (Prace habilitacyjne, 194).
- Liszewski, S. (1995). Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i jakości warunków życia ludności w aglomeracjach miejskich (Program badań, pierwsze wyniki). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica*, 20, 207–219.
- Liszewski, S. (2004). Rola i zadania geografii w badaniach zróżnicowania przestrzennego warunków życia mieszkańców miast. Założenia teoretyczne i programy badań. W: I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Łapczyński, M. (2005). Wpływ aktywności mieszkańców na poziom życia w gminach województwa małopolskiego. *StatSoft Polska*. Pozyskano z: https://media.statsoft.pl/_old_dnn/downloads/wplyw_aktywnosci.pdf (dostęp: 10.07.2021).
- Łyszczarz, A. (2013). Czym jest poziom życia. W: A. Zborowski (red.), *Człowiek, Społeczeństwo, Przestrzeń*, 4. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Centrum Kultury Ekumenicznej, 89–103.
- Majdak, P. (2008). Walory turystyczne Helu oraz koncepcje ich zagospodarowania wobec preferencji i oczekiwań przyjezdnych. *Turystyka i Rekreacja*, 4, 137–143.
- Matuszczyńska, D. (2000). Aspekt społeczny w badaniach nad przestrzennym zagospodarowaniem turystycznym parków narodowych i ich otoczenia. *Szczeliniec. Wydawnictwo Parku Narodowego Gór Stołowych*, 4, 221–236.
- Matuszczyńska, D. (2003). *Funkcje turystyczne i konflikty w wybranych parkach narodowych Polski północno-zachodniej*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Matuszczyńska, D. (2006). Uwarunkowania, stan i perspektywy użytkowania Wielkopolskiego Parku Narodowego w opiniach mieszkańców Puszczykowa. W: W. Kurek, R. Faracik (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 157–168.
- Matuszczyńska, D. (2008). Atrakcyjność krajobrazu Słowińskiego Parku Narodowego dla potrzeb turystyki pieszej. W: A. Zaręba, D. Chylińska (red.), *Studia krajobrazowe jako podstawa właściwego gospodarowania*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 77–90.
- Meyer, B. (2004). Turystyka jako ekonomiczny czynnik kształtowania przestrzeni. *Rozprawy i Studia Uniwersytetu Szczecińskiego*, 545.
- Mika, M. (2013). Postawy społeczności lokalnych wobec turystów i rozwoju turystyki – przykład gminy Beskidu Śląskiego. *Prace Geograficzne*, 134, 83–100.
- Mika, M., Pawlusiński, R., Zawilińska, B. (2015). *Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.
- Mularska-Kucharek, M. (2016). Przedsiębiorczość a jakość życia. *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, 1(108), 141–153.

- Muzioł, A. (1981). Syntetyczna analiza zróżnicowania warunków życia ludności w miastach wojewódzkich. *Przegląd Geograficzny*, 53(4), 737–754.
- Muzioł, A. (1983). Typologia miast Polski na podstawie zróżnicowania warunków życia ludności. *Biuletyn Informacyjny PAN*, (42).
- Niezgoda, A. (2006). Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego. *Prace habilitacyjne*, 24, Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej.
- Niezgoda, A., Zmyślony P. (2006). Popyt turystyczny. Perspektywy i uwarunkowania rozwoju. Akademia Ekonomiczna Poznań.
- Parysek, J. (2004). Warunki życia w miastach polskich w okresie transformacji. W: I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 55–66.
- Pawlusiński, R. (2005). *Samorząd lokalny a rozwój turystyki. Przykład gmin Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.
- Rembowska K. (1994). Przestrzenne zróżnicowanie warunków życia wiejskiej ludności województwa piotrkowskiego na przykładzie wybranych gmin. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica*, 18, 103–114.
- Rokicka, E. (red.). (2013). *Jakość życia mieszkańców Łodzi i jej przestrzenne zróżnicowanie*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Rutkowski, J. (1987). *Jakość życia. Koncepcja i projekt badań*. Warszawa: Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych.
- Rydz, E., Szymańska, D. (2001). Zróżnicowanie warunków życia w przestrzeni miasta Słupska w okresie transformacji społeczno-gospodarczej. W: I. Łęcka (red.), *Geografia różnorodności – różnorodność w geografii*. Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, 35–44.
- Rykiel, Z., Żerebecka, K. (2004). Jakość życia, potrzeby i patologia społeczna. W: I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 75–88.
- Słaby, T. (2004). Poziom i jakość życia. W: T. Panek, A. Szulc (red.), *Statystyka społeczna. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa, 99–130.
- Smętkiewicz, K. (2014). *Świadomość społeczna wykorzystania wód geotermalnych w województwie łódzkim i landzie Styria w kontekście zrównoważonego rozwoju regionów*. Łódź: Wydawnictwo Ibidem.
- Smętkiewicz, K. (2016). Opinia społeczna o wykorzystaniu wód geotermalnych na przykładzie mieszkańców gminy i odwiedzających w Uzdrowisku Uniejów. *Technika Poszukiwań Geologicznych. Geoterミア, Zrównoważony Rozwój*, 1, 53–65.
- Sokołowski, D. (2014). Rozwój turystyki w gminie nadmorskiej w świetle danych obiektywnych i opinii jej mieszkańców: przykład gminy Krokowa. *Turyzm*, 24(1), 81–88.
- Szlajfer, F. (1991). Poziom życia. Zarys podejść i koncepcji. W: M. Rościszewski (red). *Zmiany w światowej przestrzeni społeczno-gospodarczej. Dokumentacja Geograficzna*, 6, 59–72.
- Szymańska, D. (2005). Zróżnicowanie przestrzenne jakości życia mieszkańców Walcza w świetle badań ankietowych. *Słupskie Prace Geograficzne*, 2, 95–105.
- Śniadek, J., Zajadacz, A. (2014). Turystyka i rekreacja, a jakość życia mieszkańców. *Podstawy funkcjonowania rynku turystycznego. Ekonomiczne problemy turystyki*, 1(25), 341–364.
- Williams, J., Lawson, R. (2001). Community issues and resident opinions of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 269–290. doi: 10.1016/S0160-7383(00)00030-X
- Zawilińska, B. (2010). Możliwości rozwoju turystyki w parkach krajobrazowych Karpat Polskich w świetle idei zrównoważonego rozwoju. *Monografie: prace doktorskie. Uniwersytet Ekonomiczny*, 8.
- Zborowski, A. (2004). Wybrane aspekty badań poziomu i jakości życia w dużym mieście. W: I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście. XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście*. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 19–30.

Źródła internetowe:

- Bank Danych Lokalnych GUS. Pozyskano z: <https://bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 10.07.2021).
- Bezrobotni zarejestrowani i stopa bezrobocia. Stan w końcu grudnia 2019 r. (2020, 27 stycznia). GUS. Pozyskano z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobo->

cie-rejestrowane/bezrobotni-zarejestrowani-i-stopa-bezrobocia-stan-w-koncu-grudnia-2019-r-,2,89.html (dostęp: 10.07.2021).

Economic Impact Reports. (2021). *The World Travel & Tourism Council*. Pozyskano z: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact> (dostęp: 10.07.2021).

Oficjalny portal miasta Hel. Pozyskano z: <http://www.gohel.pl/> (dostęp: 10.07.2021).

Plan odnowy miejscowości Hel na lata 2010–2017. *gohel.pl* Pozyskano z: <http://www.gohel.pl/strona-1763-plan-odnowy-miejscowosci-hel.html> (dostęp 10.07.2021).

Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina miejska Hel, powiat pucki. (2020). *Urząd Statystyczny w Gdańsku*. Pozyskano z: https://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_pucki/hel.pdf (dostęp: 10.07.2021).

Anita Kulawiak, dr, adiunkt, Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej. Doktor Nauk o Ziemi w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej. Zainteresowania naukowo-badawcze autorki oscylują wokół wielu problemów dotyczących geografii społeczno-ekonomicznej, ze szczególnym uwzględnieniem geografii człowieka (humanistycznej). W swoich publikacjach autorka podejmowała problematykę dotyczącą m.in.: przedsiębiorczości miejskiej i wiejskiej, w jej ujęciu zarówno procesualnym, jak i atrybutywnym, rozwoju lokalnego i regionalnego, w tym aspektów związanych z przestrzenią publiczną miast oraz warunków i jakości życia. W ostatnim czasie przedmiotem szczególnego zainteresowania są także aspekty związane z wpływem polityki regionalnej i funduszy UE na rozwój w skali lokalnej i regionalnej. Autorka opublikowała ponad 40 artykułów naukowych.

Anita Kulawiak, PhD, assistant professor, University of Lodz, Faculty of Geographical Sciences, Department of Regional and Social Geography. Doctor of Geosciences in the field of socio-economic geography. The author's scientific and research interests oscillate around many problems related to socio-economic geography, with particular emphasis on human (humanistic) geography. In her publications, the author addressed issues related to, inter alia, urban and rural entrepreneurship, both in its process and attributive terms, local and regional development, including aspects related to the public space of cities, as well as the conditions and quality of life. Recently, aspects related to the impact of regional policy and EU funds on local and regional development have also been of particular interest. The author has published over 40 scientific articles.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7458-0330>

Adres/address:

Uniwersytet Łódzki
Wydział Nauk Geograficznych
Katedra Geografii Regionalnej i Społecznej
ul. Kopcińskiego 31
90-142 Łódź
e-mail: anita.kulawiak@geo.uni.lodz.pl

Karolina Smętkiewicz, doktor nauk o Ziemi w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej, adiunkt, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Instytut Geografii, Katedra Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej. Zainteresowania naukowo-badawcze autorki związane są m.in. z wykorzystaniem lokalnych zasobów (w szczególności wód geotermalnych) do rozwoju gospodarczego miejscowości i regionów, aktywizacji społecznej i wzrostu przedsiębiorczości. Autorka zajmuje się głównie problematyką przemian społeczno-gospodarczych i funkcjonalno-przestrzennych miejscowości oraz gmin turystycznych i uzdrowiskowych w Polsce i Austrii, a także zagadnieniami związanymi z rewitalizacją miast. W latach 2013–2017 jako pracownik Działu Promocji Urzędu Miasta w Uniejowie zajmowała się m.in. działaniami związanymi z promowaniem lokalnych zasobów przyrody i dziedzictwa historyczno-kulturowego, wspieraniem lokalnej przedsiębiorczości oraz edukacją ekologiczną, wdrażając w ten sposób wyniki pracy naukowej w działania praktyczne.

Karolina Smętkiewicz, PhD, assistant professor, Pedagogical University of Krakow, Institute of Geography, Department of Entrepreneurship and Spatial Management. The author's scientific and research interests are related to using local resources (in particular geothermal waters) for the economic development of towns and regions, social activity and growth of entrepreneurship. The author deals mainly with the problems of socio-economic and functional-spatial changes of tourist cities, health resorts and communes in Poland and Austria, as well as urban revitalisation. In the years 2013–2017, as an employee of the Promotion Department of the Uniejów Municipality she dealt with, among others, activities related to the promotion of local natural

resources and historical and cultural heritage and supporting of local entrepreneurship, as well as ecological education, thus implementing the results of scientific work in practical activities.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3277-1876>

Adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Geografii
Katedra Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
e-mail: karolina.smetkiewicz@up.krakow.pl